

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาเป็นสิ่งสำคัญและเหมาะสมสำหรับบุตรมากที่สุดในช่วง 4 ถึง 6 เดือนแรกของชีวิตทั้งนี้เพราะการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดามีประโยชน์ทั้งด้านสรีรวิทยาและจิตสังคมของบุตร สำหรับประโยชน์ด้านสรีรวิทยานั้น นำนมมารดามีสารอาหารที่จำเป็นและครบถ้วนเหมาะสมในการส่งเสริมการเจริญเติบโตและการพัฒนาการของบุตร (Boer & Darnton-Hill, 1994) มีภูมิคุ้มกันโรคติดเชื้อต่างๆ ได้หลายชนิด โดยเฉพาะโรคติดเชื้อของระบบทางเดินอาหาร และระบบทางเดินหายใจทำให้ลดอัตราการตายของบุตรได้รวมทั้งการป้องกันโรคมะเร็งอีกด้วย ด้านจิตสังคม การเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาจะช่วยส่งเสริมสัมพันธภาพที่ดีระหว่างบุตรและมารดา ทำให้เกิดความรักและความผูกพัน (วีระพงษ์ ฉัตรานนท์, 2538; Jacobi & Levin, 1997) สร้างความมั่นคงทางอารมณ์ให้แก่บุตรซึ่งเชื่อว่าเป็นพื้นฐานของการพัฒนาอุปนิสัย การเรียนรู้ และการปรับตัวของบุตรในอนาคต (วันเพ็ญ บุญประกอบ, 2538)

ในทางตรงกันข้ามหากบุตรได้รับนมมารดาในระยะเวลาสั้นน้อยกว่า 3 ถึง 4 เดือน ทำให้บุตรได้รับนมผสมเร็วขึ้นซึ่งทำให้เกิดปัญหาทั้งทางด้านร่างกายและจิตสังคม ด้านร่างกายนั้นบุตรจะติดเชื้อง่ายโดยเฉพาะการติดเชื้อของระบบทางเดินอาหารและระบบทางเดินหายใจ (Kramer, 1988) จากการศึกษาในประเทศบราซิล พบว่าชนิดของนมที่ใช้เลี้ยงบุตรมีผลต่อการเสียชีวิตของบุตรจากโรคอุจจาระร่วงและการติดเชื้อของระบบทางเดินหายใจ การที่บุตรไม่ได้รับนมมารดาใน 2 เดือนแรกจะเกิดโรคอุจจาระร่วงอย่างรุนแรงซึ่งพบได้ 23.3 เท่าของบุตรที่ได้รับนมมารดาอย่างเดียว ส่วนบุตรที่ได้รับนมผสมอย่างเดียวจะมีอัตราเสี่ยงจากการเสียชีวิตจากโรคอุจจาระร่วงมากกว่าบุตรที่ได้รับนมมารดา 14.2 เท่า และบุตรที่ได้รับนมมารดาพร้อมกับนมผสมจะมีอัตราเสี่ยงจากการเสียชีวิตจากโรคอุจจาระร่วงมากกว่าบุตรที่ได้รับนมมารดาอย่างเดียว 4.2 เท่า ส่วนการติดเชื้อของระบบทางเดินหายใจมีอัตราเพิ่มขึ้นเช่นกัน ในบุตรที่ได้รับนมมารดาพร้อมกับนมผสมมีโอกาสเสี่ยงจากการเสียชีวิตจากโรคระบบทางเดินหายใจถึง 1.6 เท่า แต่ถ้าได้รับนมผสมอย่างเดียวมีโอกาสเสี่ยงจาก

การเสียชีวิตเป็น 3.6 เท่าของบุตรที่ได้รับนมมารดาอย่างเดียว (Victora et al., 1987) ส่วนผลทางด้านจิตใจ บุตรที่ได้รับนมมารดาในระยะสั้นๆ ทำให้สายสัมพันธ์ระหว่างมารดาและบุตรลดลงอย่างรวดเร็ว (Barness & Curran, 1996) นอกจากนี้การเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดายังมีประโยชน์ต่อสุขภาพมารดา รวมทั้งประหยัดเวลาในการเตรียมนมผสม ประหยัดเศรษฐกิจในการซื้อนมผสม ลดรายจ่ายเกี่ยวกับค่ารักษาการเจ็บป่วยของบุตร จากการศึกษาในประเทศสหรัฐอเมริกา พบว่า การเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาลดรายจ่ายเกี่ยวกับการเจ็บป่วยของบุตรจากโรคอุจจาระร่วง ระบบทางเดินหายใจ และโรคหูชั้นกลางอักเสบประมาณปีละ 331 ถึง 475 เหรียญสหรัฐต่อราย (Ball & Wright, 1999) นอกจากนี้ยังมีประโยชน์ต่อประเทศ คือ ไม่ก่อให้เกิดมลภาวะกับสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นผลจากขั้นตอนของการผลิตและการเตรียมผลิตภัณฑ์นมผสม และลดรายจ่ายจากการซื้อผลิตภัณฑ์นมเข้าจากต่างประเทศ (World Alliance for Breastfeeding Action [WABA], 1994)

แม้ว่าจากรายงานการศึกษา พบว่าการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาเป็นสิ่งที่ดีและมีประโยชน์ต่อบุตรและมารดา แต่อัตราและระยะเวลาของการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาได้ลดลงทั้งในประเทศที่พัฒนาแล้วและกำลังพัฒนา (Hofvander & Hillervik, 1995) ทั้งนี้อาจเป็นเพราะปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจและสังคมของประเทศยังผลให้มารดาต้องออกไปทำงานนอกบ้าน เพื่อช่วยเหลือภาวะเศรษฐกิจของครอบครัว ดังเช่น การศึกษาในประเทศสหรัฐอเมริกา ในปี ค.ศ. 1984 ถึง 1989 พบว่าบุตรได้รับนมมารดาอย่างเดียวนาน 6 เดือน ลดลงจากร้อยละ 26 เหลือ ร้อยละ 18 (Ryan, Rush, Krieger, & Lewandowski, 1991) และจากการสำรวจในปี ค.ศ. 1994 พบว่าบุตรได้รับนมมารดาอย่างเดียวนาน 6 เดือนมีร้อยละ 11.2 (Ross Products Division cited in Piper & Parks, 1996) สำหรับประเทศไทยมีรายงานการศึกษาเกี่ยวกับอัตราและระยะเวลาของการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดา จากการสำรวจการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาทั่วประเทศของกองอนามัย กระทรวงสาธารณสุข (2537) พบว่าอัตราการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาอย่างเดียวนาน 4 เดือน ในเขตเมืองมีเพียงร้อยละ 1 และในเขตชนบทมีร้อยละ 1.3 ขณะที่จากการศึกษาสถานการณ์การให้อาหารเด็กอายุ 0 ถึง 24 เดือน โดยการสุ่มตัวอย่างสำรวจ 10 จังหวัดทั่วประเทศ พบว่าอัตราการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาอย่างเดียวนาน 4 เดือน มีร้อยละ 3.6 (กองโภชนาการ กรมอนามัย, 2539)

การออกไปทำงานนอกบ้านของมารดาทำให้ระยะเวลาการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาสั้นกว่ามารดาที่ไม่ได้ทำงานหรือทำงานในบ้าน ดังเช่น การศึกษาเปรียบเทียบระยะเวลาการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาใน 6 เดือนแรก ระหว่างมารดาที่ทำงานนอกบ้านกับมารดาที่ไม่ได้ทำงาน พบว่ามารดาที่ทำงานนอกบ้านเต็มเวลา (full-time) มีอัตราการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาเพียงร้อยละ 10 ขณะที่มารดาที่ไม่ได้ทำงานจะเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาถึงร้อยละ 24 (Ryan & Martinez, 1989) และการศึกษาของสุทัศน์หา ยิ้มแย้ม ที่ศึกษาประสบการณ์การเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาในมารดาที่ทำงาน

ในจังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 313 ราย พบว่าอัตราการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาของมารดาที่ทำงานนอกบ้านโดยไม่ให้นมผสมในช่วง 6 เดือนหลังคลอดต่ำกว่ามารดาที่ทำงานในบ้าน คิดเป็นร้อยละ 25 และร้อยละ 92 ตามลำดับ และเสนอแนะว่า เงื่อนไขการทำงานที่ทำให้มารดาและบุตรต้องแยกจากกันเป็นเวลานานย่อมมีผลต่อระยะเวลาการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดา (Yimyam, 1997) นอกจากนี้การทำงานนอกบ้านของมารดายังเป็นสาเหตุให้มารดาหยุดเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาและส่งผลให้การเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดามีระยะเวลาสั้นลง (Gielen, Faden, O'Campo, Brown, & Paige, 1991; Visness & Kennedy, 1997) ดังเช่น การศึกษาในประเทศแคนาดา พบว่าการทำงานนอกบ้านเป็นสาเหตุของการหยุดให้นมมารดาถึงร้อยละ 41 (Williams & Morse, 1989) สำหรับในประเทศไทย นั้นสุวรรณี พุทธพงษ์ศิริพร, สุวรรณ หนูเพชร, และพรณวดี ถนอมสิงห์ (2532) ได้ศึกษา พบว่าการทำงานนอกบ้านเป็นสาเหตุของการหยุดให้นมบุตรถึงร้อยละ 41 และจากการศึกษาของเกสราศรีพิชญากุล และกรรณิการ์ กันธะรักษา (2537) พบว่ามารดาร้อยละ 42.4 ให้เหตุผลว่า การทำงานนอกบ้านเป็นอุปสรรคที่ทำให้ระยะเวลาของการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาไม่ถึง 6 เดือน

เมื่อพิจารณาถึงนโยบายที่สำคัญของกระทรวงสาธารณสุขในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7 ที่ดำเนินงานโดยนำเป้าหมายของกึ่งทศวรรษเพื่อพัฒนาเด็กไทยมาผนวกไว้ซึ่งกำหนดให้มีการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาอย่างเดียวนาน 4 เดือนนั้น สำหรับมารดาที่ทำงานนอกบ้าน พบว่าอัตราการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดามีน้อยมากโดยเฉพาะอย่างยิ่งในชุมชนเขตเมืองจากการศึกษาในมารดาที่ทำงานนอกบ้านของศูนย์ส่งเสริมสุขภาพเขต 6 จังหวัดนครสวรรค์ จำนวน 250 ราย พบว่ามารดาเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาอย่างเดียวนาน 4 เดือน เพียงร้อยละ 7.8 (เสาวภาคย์ พานิชยากร, 2537) ส่วนมารดาที่ทำงานนอกบ้านในจังหวัดราชบุรี จำนวน 150 ราย พบว่ามีการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาอย่างเดียวนาน 4 เดือนร้อยละ 6.0 (สร้อยญา จิตรเจริญ, 2537) ขณะที่มารดาที่ทำงานนอกบ้านในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่าไม่มีมารดา รายใดที่เลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาอย่างเดียวนานถึง 4 เดือน (รุ่งทิพย์ สัมฤทธิ์โสภาค, 2542) จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่ามารดาที่ทำงานนอกบ้านเป็นกลุ่มเสี่ยงที่จะล้มเหลวในการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดามากที่สุดและเป็นกลุ่มที่ควรให้ความสำคัญในการส่งเสริมการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาอย่างยิ่ง

องค์การอนามัยโลก (WHO) และองค์การกองทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ (UNICEF) ได้ตระหนักถึงปัญหานี้และริเริ่มโครงการโรงพยาบาลสายสัมพันธ์แม่-ลูกขึ้น (Baby-Friendly Hospital Initiative, [BFHI]) เพื่อส่งเสริม สนับสนุน และปกป้องการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดา พร้อมกับกำหนดให้โรงพยาบาลและหน่วยงานที่รับผิดชอบทำโครงการโรงพยาบาลสายสัมพันธ์แม่-ลูก ในปี พ.ศ. 2532 ได้มีการดำเนินตามบันได 10 ขั้น สู่ความสำเร็จในการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดา (ten steps to successful breast feeding) โดยมีเป้าหมายเพื่อให้อัตราการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาอย่าง

เดียนาน 4 ถึง 6 เดือนและให้นมมารดาอย่างต่อเนื่องร่วมกับอาหารเสริมที่เหมาะสมและเพียงพอ จนถึงอายุ 2 ปี (World Health Organization/United Nation Children 's Fund [WHO/UNICEF], 1989) การริเริ่มโครงการนี้ได้รับการตอบรับจากหลาย ๆ ประเทศทั่วโลกรวมทั้งประเทศไทย นอกจากนี้ยังมีสหพันธ์ส่งเสริมการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาโลก (WABA, 1994) ซึ่งเป็นองค์กรพัฒนาเอกชนที่ส่งเสริมการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดา โดยเฉพาะมารดาที่ทำงานนอกบ้านให้สามารถเลี้ยงบุตรได้อย่างต่อเนื่องเมื่อกลับเข้าทำงาน และได้ริเริ่มโครงการโรงงานสายสัมพันธ์แม่-ลูกขึ้น (Mother- Friendly Workplace Initiate, [MFWI]) ซึ่งหลายประเทศได้ให้การยอมรับเช่นกัน

สหพันธ์ส่งเสริมการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาโลกให้แนวทางการส่งเสริมการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาในมารดาที่ทำงานนอกบ้าน ให้ประสบผลสำเร็จต้องมียุทธศาสตร์ประกอบ 3 ด้าน คือ เวลา สถานที่ และสิ่งสนับสนุน สำหรับด้านเวลาได้แก่ การอนุญาตให้ลาพักหลังคลอด การยืดหยุ่นระยะเวลาในการทำงาน และการมีเวลาหยุดพักเพื่อให้นมบุตรในขณะที่ทำงาน (breaks for breastfeeding) ส่วนด้านสถานที่ได้แก่ การมีสถานดูแลเด็กเล็กในที่ทำงานหรืออยู่ใกล้ที่ทำงาน การจัดสถานที่ในการปั๊มน้ำนมและเก็บน้ำนมมารดาในที่ทำงาน มีสภาพแวดล้อมในที่ทำงานที่สะอาดและปลอดภัย และด้านสิ่งสนับสนุน ได้แก่ การให้ข้อมูลเกี่ยวกับสิทธิการลาพักหลังคลอดของมารดา และการส่งเสริมสุขภาพเกี่ยวกับการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดา การยืนยันเกี่ยวกับความมั่นคงในการทำงาน การสนับสนุนจากเพื่อนร่วมงานที่มีทัศนคติที่ดีในการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาในที่สาธารณะ และการกระตุ้นให้มีการสร้างเครือข่ายหรือกลุ่มสนับสนุนเพื่อช่วยให้มารดาสามารถเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดา ร่วมกับการทำงานได้ (Amin, 1996) จากการศึกษาของประเทศสวาซิแลนด์ (Swazilan) เกี่ยวกับการจัดโครงการโรงงานสายสัมพันธ์แม่-ลูก ตามแนวคิดของสหพันธ์ส่งเสริมการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาโลก (WABA) ในโรงงานผลิตผลไม้กระป๋องแห่งหนึ่ง พบว่ามารดาที่เข้าร่วมโครงการสามารถเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาควบคู่กับการทำงานได้นานต่อเนื่องถึง 10 เดือน โดยจัดให้มีสถานดูแลเด็กเล็กในที่ทำงาน มีผู้ดูแลเด็ก และอุปกรณ์อำนวยความสะดวกในการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดา (Van Esterik & Menon, 1996) สำหรับประเทศไทยยังไม่มีเมื่อนำแนวคิดเกี่ยวกับโครงการโรงงานสายสัมพันธ์แม่-ลูกมาปฏิบัติอย่างชัดเจน อย่างไรก็ตามหน่วยงานบางแห่งได้มีการสนับสนุนการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดา ดังนั้นเพื่อให้มีความชัดเจนเกี่ยวกับการสนับสนุนของที่ทำงานในมารดาที่ทำงานนอกบ้านมากยิ่งขึ้นผู้วิจัยจึงได้นำแนวคิดของสหพันธ์ส่งเสริมการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาโลกมาดัดแปลงใช้ในการวิจัยครั้งนี้

นอกจากนี้รัฐบาลไทยได้มีนโยบายส่งเสริมการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดา โดยระบุไว้อย่างชัดเจนในนโยบายอาหารและโภชนาการแห่งชาติ นับตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (2520-2524) จนถึงปัจจุบัน ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (2540-

2544) โดยได้กำหนดเป้าหมายให้มีการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาอย่างต่อเนื่องจนทำให้อัตราการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาในระยะแรกเริ่มประสบผลสำเร็จเป็นอย่างดี แต่กลับพบว่าระยะเวลา การเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาอย่างเดียวยังได้ลดลง แม้กระทั่งในระยะ 4 ถึง 6 เดือนแรกเกิดซึ่งจำเป็นสำหรับบุตร ดังนั้นในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (2540-2544) จึงได้กำหนดเป้าหมายให้มีอัตราการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาอย่างเดียวนาน 4 เดือนไม่ต่ำกว่าร้อยละ 30 (คณะอนุกรรมการอำนวยการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2539, หน้า 176) โดยมีกลวิธีการดำเนินงาน คือ สนับสนุนการดำเนินโครงการโรงพยาบาลสายสัมพันธ์แม่-ลูก เร่งรัดให้มีการบังคับใช้หลักเกณฑ์การโฆษณาและจำหน่ายอาหารทดแทนนมแม่ (คณะอนุกรรมการวางแผนโภชนาการ, 2539) และสนับสนุนให้สถานประกอบการที่มีพนักงานมากกว่า 100 คนขึ้นไปมีการจัดตั้งสถานดูแลเด็กเล็กในที่ทำงาน (กระทรวงสาธารณสุข, 2539, หน้า 53-54) จากการประเมินผลการดำเนินโครงการโรงพยาบาลสายสัมพันธ์แม่-ลูกที่ผ่านมา พบว่าอัตราการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาอย่างเดียวนาน 4 เดือนยังมีเพียงร้อยละ 7.8 ซึ่งห่างไกลจากเป้าหมาย คือ ร้อยละ 30 (กองโภชนาการ กรมอนามัย, 2539)

นอกจากนี้กรมแรงงานและสวัสดิการสังคมได้สนับสนุนการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาในมารดาที่ทำงาน กล่าวคือ มีการปรับระเบียบการลาคลอดเพิ่มขึ้นจากเดิม 60 วัน เป็น 90 วัน โดยได้รับค่าตอบแทนเต็มอัตรา (บัณฑิตย ชาญเศรษฐวุฒิ, 2542) แม้จะมีการศึกษาในมารดาที่ทำงานนอกบ้าน พบว่าระยะเวลาการลาพักหลังคลอดทำให้ระยะเวลาการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาเพิ่มขึ้น (สร้อยญา จิตรเจริญ, 2537) และ จากการศึกษาของไพบุลย์ บุญวานิช (2536) พบว่ามารดาที่ลาคลอด 30, 45 และ 60 วันจะหย่านมบุตรเมื่ออายุ 1 ถึง 2 เดือนร้อยละ 55.3, 56.8 และ 53.7 ตามลำดับ ขณะที่มารดาที่ลาคลอด 90 วันขึ้นไป จะหย่านมเพียงร้อยละ 24.6 จะเห็นได้ว่าแม้รัฐบาลได้มีการผลักดันอย่างมาก โดยเฉพาะการลาพักหลังคลอดเพื่อส่งเสริมการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาอย่างเดียวนาน 4 เดือน แต่การลาพักหลังคลอดเพียง 90 วัน อาจไม่เพียงพอที่จะช่วยมารดาที่ทำงานนอกบ้านให้สามารถเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาต่อไปได้ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากมารดาต้องประสบปัญหาเมื่อกลับเข้าทำงานและขาดการสนับสนุนจากที่ทำงาน จากการศึกษาของประเทศสหรัฐอเมริกาในมารดาที่ทำงานนอกบ้าน พบว่ามารดาส่วนใหญ่ต้องการที่จะเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดา แต่เมื่อต้องกลับไปทำงานทำให้มีปัญหาต่างๆ ตามมา คือ เหนื่อยอ่อนเพลีย คัดตึงเต้านม มีน้ำนมไหลเปื้อนเสื้อผ้า เนื่องจากลักษณะงานที่ต้องรับผิดชอบเป็นระยะเวลานาน ลักษณะการทำงานไม่ยืดหยุ่น สถานที่ทำงานไม่มีที่ให้บีบน้ำนม ไม่มีสถานดูแลเด็กเล็กในที่ทำงานทำให้การเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดา มีระยะเวลาสั้นลง (Auerbach, 1984; Morse & Bottorff, 1989a) และการศึกษาในประเทศไทยของชาย โพธิ์ธิตา และกุศล สุนทรธาดา (2530) พบว่ามารดาที่ทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมได้รับ

สวัสดิการในการจัดบริการสถานดูแลเด็กเล็กเพียง 1 แห่งจากโรงงานทั้งหมด 53 แห่งซึ่งมารดาเหล่านี้ต้องการให้มีการจัดบริการนี้ถึงร้อยละ 73.9 แม้ต้องมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบค่าใช้จ่ายครึ่งหนึ่งก็ยินดี และเหตุผลสำคัญที่มารดาต้องการให้มีสถานดูแลเด็กเล็กในที่ทำงานเพราะต้องการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดา ดังนั้นนาย โพธิสิตา และคณะจึงสรุปว่า การขาดสถานดูแลเด็กเล็กในที่ทำงานหรือใกล้ที่ทำงานเป็นสาเหตุให้การเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาไม่ต่อเนื่อง (Richter, Pohisita, Soonthorndhada, & Chamratriothirong, 1992)

ดังนั้นจึงเป็นไปได้ว่าหากมารดาได้รับการสนับสนุนของที่ทำงานในการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาเมื่อกลับเข้าทำงานจะส่งผลให้การเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาได้อย่างต่อเนื่อง จากการศึกษาเปรียบเทียบระยะเวลาการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาในมารดาที่ทำงานนอกบ้าน ระหว่างมารดาที่ได้รับสิทธิลาพักหลังคลอด 3 เดือนร่วมกับมีการสนับสนุนการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาจากที่ทำงานกับมารดาที่ได้สิทธิการลาพักหลังคลอดเพียงอย่างเดียว พบว่ามารดาที่ได้รับสิทธิลาพักหลังคลอด 3 เดือนร่วมกับการได้รับการสนับสนุนการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดามีระยะเวลาการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาเฉลี่ย (11.7 เดือน) นานกว่ามารดาที่ได้สิทธิการลาพักหลังคลอดเพียงอย่างเดียว (6 เดือน) ซึ่งการสนับสนุนของที่ทำงานในการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดา ได้แก่ การสนับสนุนให้มีเวลาหยุดพักเพื่อให้นมบุตรในขณะที่ทำงาน มีห้องสำหรับให้นมมารดาแก่บุตร บริการเครื่องปั๊มน้ำนมไฟฟ้า และ มีผู้เชี่ยวชาญให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดา (Katcher & Lanese, 1985) การสนับสนุนของที่ทำงานยังส่งผลให้มีอัตราการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาอย่างเดียวยิ่งเพิ่มขึ้น ดังเช่นการศึกษาของมหาวิทยาลัยมินเนโซตา (Minnesota) เกี่ยวกับการจัดโครงการการสนับสนุนการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาในที่ทำงาน พบว่ามารดาที่เข้าร่วมโครงการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาอย่างเดียวนาน 3 เดือนและ 6 เดือน มีถึงร้อยละ 80.6 และร้อยละ 42.2 ตามลำดับ โดยการสนับสนุนของที่ทำงานเกี่ยวกับการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาในโครงการดังกล่าวได้แก่ การจัดให้มีห้องสำหรับให้นมมารดาแก่บุตร การให้บริการข้อมูลข่าวสารและคำปรึกษาเกี่ยวกับการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดา (Dodgson & Duckett, 1997) นอกจากนี้จากการศึกษาในประเทศที่กำลังพัฒนา ได้แก่ ประเทศอินโดนีเซีย ประเทศเคนยา ประเทศโคลัมเบีย และประเทศไทย พบว่าการที่บุตรและมารดาอยู่ด้วยกันในขณะที่ทำงานโดยได้รับอนุญาตจากที่ทำงานมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดา กล่าวคือ มารดาที่อยู่ในกรุงเทพฯ ได้รับอนุญาตให้นำนบุตรไปเลี้ยงในที่ทำงานได้มีร้อยละ 2 ขณะที่ไนโรบี (Nairobi) ประเทศเคนยา โบโกตา (Bogota) ประเทศโคลัมเบีย และเสมารัง (Semarang) ประเทศอินโดนีเซีย มีร้อยละ 11, 15 และ 25 ตามลำดับ จึงทำให้มารดาที่ทำงานนอกบ้านในไนโรบี โบโกตา และเสมารังเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาเป็นระยะเวลานานกว่ามารดาที่อยู่ในกรุงเทพฯ (Winikoff, Durongdej, & Cref, 1988)

จากการศึกษาที่ผ่านมา พบว่าการสนับสนุนของที่ทำงานในการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดา โดยมีการสนับสนุนด้านเวลา สถานที่ และสิ่งสนับสนุนน่าจะเป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อระยะเวลาการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดา โดยทำให้มารดาที่ทำงานนอกบ้านสามารถเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาได้ต่อเนื่องเมื่อกลับเข้าทำงาน และสถานที่ทำงานของมารดาควรเห็นความสำคัญของการสนับสนุนการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดา ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาการสนับสนุนของที่ทำงานในการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาในมารดาที่ทำงานนอกบ้าน เพื่อนำผลการศึกษามาใช้เป็นแนวทางในการสนับสนุน และช่วยเหลือให้มารดาที่ทำงานนอกบ้านสามารถเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดา ร่วมกับการทำงานนอกบ้านได้อย่างเหมาะสมและมีคุณภาพต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาในมารดาที่ทำงานนอกบ้าน
2. เพื่อศึกษาการสนับสนุนของที่ทำงานในการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาในมารดาที่ทำงานนอกบ้าน
3. เพื่อเปรียบเทียบการสนับสนุนของที่ทำงานในการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดา ระหว่างมารดาที่เลี้ยงบุตรด้วยนมมารดา มารดาที่เลี้ยงบุตรด้วยนมมารดา ร่วมกับนมผสม และมารดาที่เลี้ยงบุตรด้วยนมผสมในเดือนที่ 4

คำถามการวิจัย

1. การเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาในมารดาที่ทำงานนอกบ้านเป็นอย่างไร
2. การสนับสนุนของที่ทำงานในการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาในมารดาที่ทำงานนอกบ้านมีอะไรบ้าง อย่างไร
3. การสนับสนุนของที่ทำงานในการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดา ระหว่างมารดาที่เลี้ยงบุตรด้วยนมมารดา มารดาที่เลี้ยงบุตรด้วยนมมารดา ร่วมกับนมผสม และมารดาที่เลี้ยงบุตรด้วยนมผสมในเดือนที่ 4 แตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร

ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ เป็นการศึกษาการสนับสนุนของที่ทำงานในการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดา ในมารดาที่ทำงานนอกบ้าน โดยทำการศึกษาในมารดาที่ทำงานนอกบ้านและมีบุตรอายุระหว่าง 4 ถึง 12 เดือน ที่นำบุตรมารับการตรวจสุขภาพและฉีดวัคซีนที่คลินิกสุขภาพเด็กดี แผนกผู้ป่วยนอก โรงพยาบาลมหาวิทยาลัยราชบุรี โรงพยาบาลแม่และเด็กเชียงใหม่ และมารดาที่นำบุตรมาฝากเลี้ยงที่ศูนย์ศึกษาเด็กเล็ก คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ระหว่างเดือนพฤษภาคม ถึงเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2544

นิยามศัพท์

การสนับสนุนของที่ทำงานในการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดา หมายถึง การได้รับการช่วยเหลือ ส่งเสริมจากที่ทำงานเกี่ยวกับการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาในสตรีที่ทำงานนอกบ้านตามการรับรู้ของมารดา มีองค์ประกอบ 3 ด้าน ได้แก่ เวลา สถานที่ และสิ่งสนับสนุน ซึ่งประเมินโดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยดัดแปลงจากกรอบแนวคิดของสหพันธ์ส่งเสริมการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาโลก (WABA) (Amin, 1996)

การเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดา หมายถึง การปฏิบัติโดยมารดาเกี่ยวกับการให้นมมารดาแก่บุตรในเดือนที่ 4 ได้แก่ การเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดา (ซึ่งประกอบด้วย นมมารดาอย่างเดียว และนมมารดาพร้อมกับน้ำและ/หรือน้ำผลไม้และ/หรืออาหารเสริม) การเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาพร้อมกับนมผสม และการเลี้ยงบุตรด้วยนมผสม

มารดาที่ทำงานนอกบ้าน หมายถึง สตรีที่มีบุตรอายุระหว่าง 4 ถึง 12 เดือนซึ่งประกอบอาชีพนอกบ้านหลังจากครบกำหนดลาพักหลังคลอด ได้แก่ รับราชการ รัฐวิสาหกิจ และลูกจ้าง